

'Burjuvalar' ve Proust

HASAN BÜLENT
KAHRAMAN

Burjuvazi, 1980 öncesinde 'devrim' yapmak isteyenler ve yalnızca Marx, Engels, Lenin okuyanlar için sloganlaşmış bir kavramdı. İnsanlar birbirlerini

'burjuva' olmakla suçluyorlar, burjuvazi, 'kompradorluğu' nedeniyle töhmet altında tutuluyor, arada bir Marx'a göndermeyle, eğer burjuvazinin de tarihin belli bir döneminde 'en devrimci sınıf' olduğu söylenirse, bunu dile getiren kınanıyor, Türkiye'de cumhuriyet döneminde olup bitenler 'burjuva devrimi' olarak küçümse-niyordu. Gene de ortalıkta dolaşan bu burjuvazi hayale-tinin kim ve ne olduğu bir türlü bilinmiyordu.

Ben de bu işlerin içindeydim. Kendimi bildim bileli siyasetle uğraşıyordum. Ne var ki kanıma damlamış bir edebiyat zehrinin etkisi gittikçe büyüyordu. Dünyaya kitapların içinden bakmayı öğreniyor, romanların büt-tün bir hayatın özeti olabileceğini biliyordum. Kalın, a-ğır, oku oku bitmez ciltler dayanılır gibi değildi.

El attığım hemen her 20. yüzyıl romancısının Pro-ust'tan iyi kötü etkilendiğini görünce onun kitaplarını aramış, bulamayınca sipariş etmişim. Kalın posta pa-ketinden çıkan 'Yitik Zaman Ardında'nın 'toplu baskı' ciltleri akıl dışıydı. Binlerce sayfa söz konusuydu. Büt-tün bir yaz boyunca yılmadan ama yorulmuş, bıkmad-an ama dünyadan el etek çekerek ve yeni bir dünyanın içine yuvarlanarak onları okumaya koyuldum. Proust, onları, burjuvaları anlatıyordu ama o burjuvazi de bi-zim günlük hayatımız açısından bakınca 'yitik'ti.

Aradan bir süre geçtikten sonra, şimdi bütün gençle-re önerdiğim gibi, binbir çile çekerek ve serüven yaşa-yarak Avrupa'yı dolaşmaya başladım. İtalya'dan Fran-sa'ya geçip Nice'e gittim. Oradan bir gece Paris trenine bindim. Üçüncü 'mekki' kompartmanda yanıma çok genç, çok güzel bir kız, karşıma bütün 'jest'leri ve 'mi-mik'leriyle tepeden tırnağa Fransız bir delikanlı otur-du. Tren yola koyulunca genç adam, çantasından beyaz, ince bir kitap çıkardı, ikimizin arasında duran küçücük masanın üzerine sıkıntıyla fırlatıp attı. Gallimar'ın çı-kardığı beyaz kaplı bu kitap, kalın Proust 'külliyyatı'nın bir cildi idi: 'Swanlar'ın Semtinden...'

Genç kız kitabı eline aldı, evirip çevirip kenara bı-raktı, 'ne anlatıyor' diye sordu. Oğlan asla unutmadı-ğım o cevabı verdi. 'Bir kadın...' dedi, durdu ve ekledi 'burjuva...' Dikkatle baktım, ne bir hakaret, ne bir kü-çümseme, ne bir yüceltme anlamı taşıyordu bu sözcük; yalnızca bir şeyi tanımlıyor, yerine oturtuyordu. Tıpkı, sarı saçlı, mavi gözlü, kısa boylu gibi bir sıfattı. Bir-denbire gözümün önünden bir sisin dağıldığını görür gi-bi oldum. Evet, Swan burjuvaydı ve Proust tabii ki on-ları anlatıyordu. Burjuva işte o kadındı, belki karşı sı-rada oturan geçkince ama güzel kadın, belki yanımdaki kızın babasıydı... Marx'ın "kendinden güçlüler önünde alçak, kendinden güçsüzler önünde tiran olan" diye saptadığı 'bu insanlar' bir başka kültür ve coğrafyada günlük hayatın bir olgusu, parçası olarak, ete kemiğe bürülü varlıklar halinde dolaşıyorlardı. Burjuva baba-mın siyah Chevrolet arabasının tozuna yazılı 'pis kom-prador' değil, 'birtakım insanlar'dı.

O yolculuk, bir anı, o genç kız, bir imge Proust bir gelecek olarak beni bugüne değin izledi. Türkçeye ilkin Yakup Kadri tarafından çevrilmişti. Üstelik, Yakup Kadri Bey, dünyayı bir Doğulu olarak algıladığı için Batı metafiziğini yanlış kavramış, 'doğru bir yanlış çe-viri' yapmıştı. Sonra Tahsin Yücel bu zorlu işin bir böl-ümünü kotardı. Şimdi, Roza Hakmen, hiç çevrilmemiş kitaplarını, anladığım kadarıyla yapıtının tümünü, ka-zandırıyor Türkçeye. Yapı Kredi Yayınları ilk iki cildi yayımladı: 'Guermantes Tarafı' ve 'Çiçek Açmış Genç Kızların Gölgesinde.'

Benim için aşılmaz bir ufuk olan Proust'u sonraları Bergson felsefesinin kavramlarıyla, bellek denilen, za-manla çevrelenmiş, mekânla, tatla, kokuyla, san(r)ıyla biçimlenmiş o 'asıl' gerçekliği kavradıkça her defasın-da yeniden ele aldım. Yirminci yüzyılın başında ortaya çıkan ve etkisini bugüne değin sürdüren üç ana anlayış, Einstein fiziği, Freud psikolojisi, Picasso - Braque gör-selliği onda içkindi. Ama, o her şeyden önce, 'beton gi-bi' romanların son yazarıydı.

Ne diyordu Yakup Kadri: "Geçmiş Zaman Peşinde' müellifi o biricik sanatkârdır ki daha eserinin başlangı-cında yarattığı âlemin bütün planını, kurduğu kocaman yapının bütün anahtarlarını, tersine çevrilmiş bir uçurum gibi baş döndürücü katedralinin kubbe kilidini bize teslim etmişti..."

Proust, bellek denen uçurumun ve oradan düşmek is-teyen 'gizli' intihar tutkunlarının yazarıdır ve unutma-yın ki her intihar bir sığınaktır!